

1. Ako trávite leto? Využívate čas prázdnin aj na objavovanie nových "Art brut"? Zvyknete počas leta cestovať za umením?

Letné obdobie si nijako zvlášť nevyhradujem na zvýšenú zberateľskú aktivitu, aj keď je pravda, že v minulosti som sa vždy snažil smerovať svoje dovolenkové cesty do oblastí, kde bola možnosť rozšíriť si vedomosti o umení všeobecne (múzeá, galérie) alebo kde boli miesta s "prítomnosťou" ľudových alebo okrajových umelcov, o ktorých som sa dozvedel alebo ktorých diela som chcel získať do svojej zbierky alebo len zdokumentovať. Tak napríklad určité oblasti Slovenska a konkrétne miesta, ktoré som navštívil počas dovolenky, si spájam s menami umelcov, ktorých obdivujem a považujem za vynikajúcich predstaviteľov spontánnej tvorby: oravský Babín so Štefanom Siváňom, Štiavnik pri Bytči s Jánom Labudom a Pavlom Bavlou, Horná Štubňa v Turčianskej s Matejom Čupcom, Východná v tatranskom podhorí s Martinom Sabakom atď. V poslednom období moje dovolenkové cesty smerovali do Talianska, ktoré sme precestovali od severu na juh (od Ligúrie po Apúliu) a navštívili unikátne originálne záhrady a environmentálne prostredia marginálnych tvorcov aj na Sicílii a Sardínii. Medailóny talianskych umelcov art brut, doplnené dokumentárnymi fotografiami, som potom prezentoval na niekoľkých výstavách s názvom Svyety outsiderov.

Z tohto letného ohliadnutia sa späť je zrejmé, že aj v letnom období sledujem akýsi "umelecký" kompas.

2. Ako by sa podľa vás dal art brut opísať jednou vetou?

Pravdivá, nevypočítateľná autentická tvorba, vyvierajúca z najvnútornejších existenciálnych pocitov jej tvorcu, ktorá sa zvyčajne neoznačuje ako umenie, ale ako osobná výpoveď, koníček alebo potreba.

3. Čo pre vás osobne znamená Art Brut?

Čo je pre mňa art brut? Asi by som odpovedal, že je to vrodená schopnosť tvorcu tvorivo a s nevšednou fantáziou prehovoriť k svetu okolo seba, ale aj k vlastnému vnútru. A to v sústredenej, pokornej fascinácii a úžase, bez toho, aby vedel čokoľvek o zložitosti umenia a jeho funkciách, ako ich bežne chápe dnešná spoločnosť. Pre mňa je najdôležitejšia objaviteľská a katarzná schopnosť narúšať zaužívané kultúrne vzorce. Nevyhnutnosť, vnútorná potreba silného tvorivého zaujatia, údivu a priliehavého útoku na vlastnú ľudskú predstavivosť. Túžba dobývať krásu (a samozrejme nielen krásu) bez akejkoľvek inej odmeny než silného zážitku samotnej túžby.

Z iného pohľadu pre mňa art brut predstavuje predmet celoživotného záujmu a radosti z hľadania a nachádzania prejavov ľudskej tvorivosti, fantázie a snívania, spojeného s túžbou zachrániť a prezentovať tieto diela ako protiklad pokrytectva, pokrytectva a konzumného vzťahu k svetu.

4. Je v Čechách a na Morave dostatok záujemcov o art brut a neškolené umenie? Máte informačné/osvetové aktivity, ktoré sa zaoberajú týmto typom umenia?

Myslím si, že skutočných záujemcov o tento typ umenia je u nás dosť, ale naozaj podstatne menej ako v krajinách ako Francúzsko, Taliansko, Nemecko, Fínsko alebo susedné Poľsko, čo je spôsobené najmä kultúrnou tradíciou a existenciou väčšieho počtu okrajových umelcov a zbierkových inštitúcií a galérií, ktoré sa na tieto artefakty zameriavajú.

U nás sa tejto oblasti tvorby venuje len Severočeská galéria výtvarného umenia v Litoměřiciach a skôr okrajovo aj Múzeum umenia v Olomouci. Okrem asi štyroch väčších súkromných zberateľov (vrátane známeho filmového režiséra Jana Švankmajera) pravidelne organizuje výstavy a ďalšie podujatia združenie ABCD v Prahe, ktorého členom som aj ja a desať mojich priateľov. Okrem veľkých kolektívnych výstav art brut (v súčasnosti napríklad prebieha v pražskom DOX-e výstava No (Power)), organizujeme prednášky na tému art brut alebo publikujeme novinové články a rozhovory.

5. Organizujete alebo spoluorganizujete filmový festival Art brut Olomouc. Ako tento festival vlastne vznikol? Ako ste informovaní o nových filmoch a ako získavate filmy? Môžete nám odporučiť nejaké tituly?

V roku 2011 som inicioval vznik a pravidelné konanie komornej prehliadky filmov zameranej na spontánnu umeleckú tvorbu neškolených autorov. Po dohode s vtedajším riaditeľom olomouckého Múzea umenia Pavlom Zatloukalom, ktorý prisľúbil jednoznačnú podporu tejto myšlienky, vznikla nová tradícia nesúťažnej, nekomerčnej prehliadky filmov a videí venovanej pozoruhodnému fenoménu art brut alebo outsiderskému umeniu v najširšom zmysle slova. Okrem filmov o umelcoch art brut festival predstavil aj snímky zamerané na svet naivného, marginálneho umenia mimo noriem a ich priesečníkov. Pražské združenie ABCD, ďalší zo spoluorganizátorov prehliadky, chcelo od začiatku pripomenúť aj málo známu skutočnosť, že práve v Olomouci sa v roku 1908 narodila a žila jedna z popredných a svetovo uznávaných umelkýň art brut Anna Zemánková. Teoretické a organizačné zázemie filmovej prehliadky sme našli v olomouckom Múzeu umenia, ktoré časť svojich zbierok zameralo práve na tento osobitý druh autentickej tvorby. Postupne sa začala mapovať situácia v oblasti pôvodnej filmovej tvorby v Českej republike, ale aj v iných krajinách Európy a sveta. V rokoch 2012 až 2020 festival premietol viac ako päťdesiat filmov z oblasti spontánnej umeleckej tvorby.

Výber programu každého ročníka vychádza z dlhodobej koncepcie, ktorá je založená na snahe predstaviť to najlepšie z art brut v strednej Európe a vo svete. Filmovú tvorbu v tejto oblasti sa snažím sledovať na internete a v odbornej tlači, filmy získavam priamo od ich režisérov či tvorcov alebo od špecializovaných inštitúcií, ako je Slovenský filmový ústav. Ak by som mal odporučiť alebo vyzdvihnúť film, ktorý ma v poslednom čase najviac zaujal, určite by to bol celovečerný dokument amerického režiséra Jeffreyho Wolfa, skúmajúci pozoruhodný život a dielo černoškého otrocka a dnes slávneho a oceňovaného tvorca art brut Billa Traylora. Film sa volá Chasing Ghosts (Honba za duchmi) a premiérovu sme ho uviedli na tohtoročnom ABF Olomouc 2022.

6. Zbieraniu neškoleného umenia sa venujete, myslím, od začiatku 70. rokov. Aké bolo vaše prvé stretnutie s umením art brut/outsidorským umením a čím vás tak oslovilo, že sa ním zaoberáte prakticky celý život? Aká rozsiahla je vaša zbierka?

Umenie neprofesionálnych umelcov som začal zbierať ako dvadsaťtriročný študent filozofickej fakulty v Olomouci po tom, čo som si vo Svetovej literatúre 5/6 z roku 1969 prečítal esej Správa o prieskume patafyzických sídlisk, sprevádzanú bohatou fotodokumentáciou umeleckých objektov, ktoré ma zaujali svojou jednoduchou úprimnosťou a komunikatívnosťou. Bolo to v roku 1972, keď som, prirodzene, nevedel nič o francúzskom maliarovi Jeanovi Dubuffetovi a jeho zberateľskom nadšení pre surové umenie a teoretických esejach obhajujúcich tento osobitý druh umeleckého prejavu proti dusivým kultúrnym vzorcom západnej civilizácie. S pojmi ako art brut, marginálne umenie alebo outsiderské umenie som sa stretol až o mnoho rokov neskôr. Až

vtedy som si uvedomil, že moja pomaly rastúca zbierka obsahuje diela ľudového umenia, naivného umenia, ako aj výtvary, ktoré by sa dali zaradiť do širokého prúdu art brut alebo novej invencie. Toto poznanie však nezmenilo môj vzťah k jednotlivým neškoleným umelcom a ich dielam, ktoré, mimochodom, žijú na stenách môjho bytu v zvláštnej symbióze aj s profesionálnymi prácami umelcov. Predmety svojej zberateľskej vášne, ktorá od začiatku oscilovala medzi netrpezlivou potrebou "doplniť alebo rozšíriť zbierku" a obdobím relatívne pokojnej rezignácie na jej daný stav, totiž nevnímam ani tak ako artefakty, ako skôr dokumenty, suveníry, mechanizmy vyvolávajúce spomienky na výnimočné okamihy stretnutia s týmito úžasne obyčajnými, čistými ľuďmi a autentickým prostredím ich domovov, nesúce nezameniteľnú stopu ich bezprostredného vzťahu k tvorivému životu. Práve to považujem na zberateľstve po rokoch za najdôležitejšie a najprínosnejšie.

Z uvedeného vyplýva, že veľkosť a počet diel v zbierke pre mňa nie je dôležitý, ale za päťdesiat rokov sa zbierka prirodzene rozrástla, a tak v súčasnosti číta okolo sedemsto kusov.

7. Ktoré umelecké dielo vo vašej zbierke považujete za skutočne jedinečné a prečo?

Za úplne výnimočný a jedinečný považujem obraz od maliara pána Václava Beránka s názvom "Vodná kráľovná a plaviaci sa vrak lode". Je to olej na plátne z roku 1972 s pôsobivými rozmermi 150 x 250 cm. Veľké rozmery tohto diela sú len jedným z dôvodov jeho vysokého hodnotenia. Ďalším je jeho autor Václav Beránek (1915 - 1982), ktorého považujem za jedného z najoriginálnejších českých spontánnych umelcov. Pôvodným povoláním bol stolár, ale väčšinu života pracoval ako železničiar. Od detstva rád kreslil, ale sústavne maľovať začal až v roku 1965 (vytvoril len asi 60 olejomalieb a niekoľko desiatok kresieb). Písal aj rozprávky a manifesty. Očarený bezelstným rozprávkovým svetom, do ktorého sa utiekal pred trpkými skúsenosťami každodenného života, vytváral idylické výjavy (známy je cyklus o Rusalke), ovplyvnené podmaňovaním erotickými snami či anekdotickými opismi rôznych príbehov. Jeho obrazy vznikali pomaly, po dôkladnej kresliarskej príprave. Jeho prvú samostatnú výstavu som usporiadal v roku 1981 v olomouckom Divadle hudby. Zúčastnil sa aj na mnohých kolektívnych výstavách u nás i v zahraničí (Montreal, Lugano, Reggio Emilia, Záhreb, Paríž, Bratislava a i.). Za zmienku stojí, že o vzniku spomínaného obrazu existuje dokumentárny film (s názvom Maľované uhlím), ktorý s komentárom maliara Václava Beránka nakrútil slovenský režisér Eugen Šinko.

8. Povedzte nám, prosím, niečo o projekte Stanica Svet Martina Sabaku?

Slovenský výtvarník Martin Sabaka, ktorého možno bezpochyby zaradiť medzi originálnych autorov v oblasti surového umenia, zanechal po sebe pozoruhodné dielo pozostávajúce z približne tridsiatich priestorových objektov, ktoré osobitým spôsobom zobrazujú ikonické svetoznáme stavby vrátane Eiffelovej veže, Sochy slobody a slávneho londýnskeho Tower Bridge. Proces záchrany a revitalizácie diela tohto obuvníka, železničiara a neškoleného spontánného umelca pána Martina Sabaku (1925-2016) z Východnej, ktorý som inicioval pred rokom, má za cieľ vytvoriť trvalú prezentáciu jeho zachovanej architektonickej a sochárskej tvorby v rámci výtvarno-edukačnej výstavy s názvom Stanica svet Martina Sabaku, prinášajúcu nielen poznanie jeho originálnej a jedinečnej autentickkej umeleckej tvorby (vyvolávajúcej emocionálne a estetické zážitky návštevníkov), ale v druhom pláne (poznávacia a výchovná funkcia) veľmi dôrazne a presvedčivo upozorňujúcu na závažné globálne ekologické problémy súčasnosti v súvislosti s postupujúcou devastáciou prírody, úbytkom nerastných surovín, úbytkom lesov, negatívnymi dôsledkami masového turizmu (uhlíková stopa), hromadením odpadu a pod.

Ved' pozoruhodná solitérna (nepretržitá tridsaťročná činnosť) neškoleného tvorca pána Sabaka bola zameraná predovšetkým na improvizované opätovné využitie či recykláciu už nepotrebného odpadu zo skládky. Bola to každodenná manuálna, intelektuálna, umelecká, experimentálna a evolučná tvorba, prenikajúca z uzavretého intímneho sveta skromného a premýšľavého umelca do verejného priestoru. Tento environmentálny a tvorivý charakter činnosti jednotlivca, ktorý sa po odchode do dôchodku nestal pasívnym subjektom spoločenských vzťahov a trhových mechanizmov, ale svojráznym, hravým tvorcom, schopným zodpovedne a navyše poeticky (!) obývať krajinu svojho domova, možno využiť na hlbšie pochopenie podstaty a významu ľudskej tvorivosti, ako aj na prekonanie niektorých stereotypov v súčasnej environmentálnej výchove súčasnej mladej generácie a verejnosti vôbec.

Cieľom "projektu Sabaka" teda zďaleka nie je len obyčajné konzervovanie a muzeálne vystavovanie nejakej kuriozity či miestnej zvláštnosti a zvláštnosti, ale naopak aktívne a premyslené upriamenie pozornosti na neporušený súbor zachovaných artefaktov, vychádzajúcich zo základných ľudských schopností, ako je hravosť a potreba tvoriť, ktoré sú zvyčajne potláčané civilizačnými tlakmi konzumnej spoločnosti.

9. Máte nejaké zaujímavé tipy alebo príklady outsiderského umenia/Art brut na Slovensku? Chcela by som upozorniť na tvorbu jednej z mála skutočne pravých umelkýň art brut na Slovensku, ktorá je zastúpená aj v mojej zbierke. Volala sa Eva Droppová (*31. 5. 1936 - †22. 3. 2020) a narodila sa v Bratislave v nemecko-maďarskej rodine. Vyštudovala strednú elektrotechnickú školu a pracovala ako kreslička vo Výskumnom ústave textilnom v Bratislave, kde žila a pracovala. Kresliť začala spontánne v roku 1991 po silnom citovom šoku, ktorý spôsobila ťažká choroba jej jediného syna. Jej maľby a kresby, inšpirované médium, často sprevádzal text, napríklad formulácia otázok kladených duchom a podobne. Spočiatku kreslila tušom, potom nasledovali kresby farebnými fixami, temperami a olejomaľby, vždy na papier. Techniky často kombinovala a vyberala si ich náhodne. Podľa vlastných slov kreslila alebo maľovala úplne automaticky. Zúčastnila sa mnohých výstav na Slovensku, v Čechách i v Európe.

10. Zemou zasľúbenou pre Art Brut je pravdepodobne Francúzsko alebo Švajčiarsko. Tam, kde existujú inštitúcie venujúce sa fenoménu Art brut, spolupracujete s niektorou z nich? Ak áno, v čom táto spolupráca spočíva?

Máte pravdu, vo Francúzsku a vo Švajčiarsku sú európske centrá fenoménu Art Brut. To sa samozrejme odráža v záujme kultúrnej verejnosti o túto tvorbu. Nie som priamo zapojený do žiadnej významnej inštitúcie.

Nespolupracujem so žiadnou inštitúciou v týchto krajinách, ale som v úzkom kontakte s viacerými galériami a zberateľmi, ako sú napríklad galéria Arthur Borgnis v Paríži, Bruno Decharme (ABCD, Paríž) alebo Sophie Bourbonnais (Fabuloserie, Paríž, Dicy). Cieľom organizácie Irregular Heritage of France (PiF) je chrániť a zachovávať objekty vytvorené vo Francúzsku nepoddajnými ľuďmi alebo outsidermi v oblasti architektúry a umenia. Informácie o projekte Stanica svet som zverejnila na blogu ich organizácie (<http://patrimoines-irreguliers.org/2022/04/22/martin-sabaka-dune-decharge-il-a-cree-un-monde>) a dlhodobo spolupracujem s ich aktívnou členkou Robertou Trapani, kde sa navzájom informujeme a odovzdávame si odborné novinky zo sveta art brut.

11. Poznáte britský časopis Raw vision, prispievali ste doň niekedy? Existuje nejaký podobný časopis v českom priestore? Máte svoje zberateľské aktivity zaznamenané v nejakej publikácii? Existujú nejaké knihy/publikácie o art brut v českom jazyku?

Áno, časopis Raw vision poznám, sledujem ho a publikoval som v ňom aj niektoré svoje texty. Redaktor tohto významného média John Maizels ma nedávno navštívil a pozrel si moju zbierku. Žiaľ, v českom prostredí podobný časopis neexistuje. V 70. a 80. rokoch 20. storočia vychádzal na Slovensku Bulletin INSITA, ktorý mal vynikajúcu grafickú a odbornú úroveň a bol, podobne ako medzinárodné trienále Insita Bratislava, veľmi obdivovaný a oceňovaný. Táto tradícia sa však z rôznych dôvodov prerušila a je príčinou úpadku záujmu a teoretickej reflexie spontánnej tvorby v našich krajinách.

Moja zbierka a najvýznamnejší umelci z nej sú predmetom publikácie, ktorú v roku 2017 vydala Galéria umelcov Spiša a ktorá nesie názov Od Insity k Art brut (pozri prílohu: Art brut katalóg Spiš). V nej nájdete aj zoznam odkazov na články o mojej zbierke alebo moje vlastné texty, čo je odpoveď na vašu poslednú otázku. Svoju odpoveď doplním o informácie o mojej poslednej výstave, ktorá sa nedávno skončila v Paríži. Tieto sú v prílohe.

A odkaz na môj rozhovor s anglickou galeristkou Jennifer Gilbert o zbieraní:
<https://www.jenniferlaurengallery.com/projects/pavel-konecny-interview>.

12. Tvoríte aj osobne?

Výtvarnému umeniu sa venujem od detstva. Začínala som tvorbou koláží, venovala som sa kresbe a namaľovala som niekoľko obrazov, ale časom som prešla na zberateľstvo, ktoré ma uspokojuje viac. A tiež rád fotografujem. Na ilustráciu prikladám jednu zo svojich starších kresieb zo 70. rokov, ktorá sa objavila aj na mojej dávnej výstave, a niekoľko fotografií zo súčasnosti.

Na záver by som chcel požiadať vašich čitateľov o informácie o originálnych neškolských prácach ľudí z vášho okolia, ktoré by sa dali zaradiť do kategórie art brut. Budem za ne vďačný prostredníctvom e-mailu:
konecny.p@raz-dva.cz

13. Ak máte chuť, máte priestor a môžete sa podeliť o svoje mediálne výstupy. Našiel som niekoľko rozhovorov alebo článkov s vami, čo máte nejaký zoznam odkazov, podelte sa, prosím.

Odpoveď - (pozri č. 11)

Olomouc 4. 8. 2022
Pavel Konečný